

The Fourt Latheran Council. An Event that transformed Europe, Ivan MAJNARIĆ – Daniel PATAFTA – Marko JERKOVIĆ (ur.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2019., 396 str.

Zbornik radova *The Fourth Lateran Council: an Event That Transformed Europe* donosi radove s istoimenog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu u studenome 2015. godine. Urednici zbornika su dr. sc. Ivan Majnarić, dr. sc. Daniel Patafta i dr. sc. Marko Jerković. Zbornik je izašao u izdanju Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta, Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatske franjevačke provincije svetih Ćirila i Metoda. Znanstvenim skupom i ovim zbornikom htio se dati doprinos obilježavanju 800. godišnjice održavanja Četvrtoga lateranskog koncila. Tema zbornika razmatrana je kroz interdisciplinarni diskurs. S obzirom na temeljit pristup zadanim temama zbornik je u cijelosti objavljen na engleskom jeziku.

U predgovoru urednici zbornika Ivan Majnarić, Daniel Patafta i Marko Jerković donose kratak uvod (7–8) u povijesni kontekst Četvrtoga lateranskog koncila. Među mnoštvom događaja i socijalnih procesa koji su definirali srednji vijek, Četvrti lateranski koncil pripada među događaje koji su dubinski utjecali na promjenu srednjovjekovnog društva. Sam Koncil kao odgovor na promjene koje su zadesile zapadno europsko kršćanstvo u vremenu 12. i 13. stoljeća te koncilski zaključci imali su presudan utjecaj na ekleziologiju zapadne Crkve, na poziciju papinstva unutar nje, zatim na duhovni i svakodnevni život vjernika te na ocrtavanje novih političkih i socioloških trendova unutar svjetovne sfere. Zbornik donosi pregled pojedinih izabranih slučajeva u kojima se otkriva na koji način su zaključci Četvrtoga lateranskog koncila utjecali na širi europski društveni kontekst, kao i na koji su se način ti zaključci reflektirali na hrvatskim povijesnim prostorima. U predgovoru urednici ističu kako temeljna ideja znanstvenog skupa i zbornika nije bila striktno ograničavanje na povijesno proučavanje samog fenomena Koncila, nego se htjelo tom fenomenu pristupiti i s različitih teoloških pogleda koji nadilaze striktno vremensko ograničenje na razdoblje srednjeg vijeka. Zbornik je podijeljen u četiri dijela u kojima se iz različitih vidova pristupa temi.

U prvome dijelu pod nazivom »Law« naglasak je stavljen na proučavanju doprinosa Koncila srednjovjekovnoj pravnoj kulturi. Drugi dio nosi naziv »Reforms« i sabire teme koje prikazuju na koji način su odluke Koncila zaživjele u Europi i hrvatskim zemljama tijekom 13. stoljeća. U trećem dijelu naslovljenom »Confessional practice« radovi su vezani uz utjecaj Koncila na vjersku praksu i moralnu teologiju. Posljednji četvrti dio pod nazivom »Theological Echoes« donosi radove o specifičnim teološkim pitanjima koja su ostala aktualna do današnjih dana, a usko su povezana s koncilskim zaključcima.

Prvi znanstveni članak u zborniku je onaj autora Ratka Radišića pod nazivom »The Fourth Lateran Council nad the Development of Canon Law« (11–33). Autor prikazuje razvoj kanonskog prava od prvih stoljeća Crkve te pokušava ocrtati značajan doprinos Četvrtoga lateranskog koncila na razvoj kanonskog prava unutar klasičnog razdoblja kanonskog prava od 12. do 16. stoljeća, kada kanonsko pravo postaje zaokruženi pravni sistem koji se izdvaja od same teologije i rimskoga prava. Radišić na kraju članka upozorava kako se u crkvenoj povijesti i povijesti kanonskog prava premalo pozornosti daje istraživanju

utjecaja Četvrtoga lateranskog koncila na sam razvoj kanonskog prava unutar klasičnog razdoblja kanonskog prava, čiji je Koncil iznimno važan dio. »The Fourth Lateran Council and the Functioning of Court in Thirteenth Century Eastern Adriatic« (35–59) naziv je drugog članka prvog dijela zbornika autora Tomislava Popića. On progovara o dvama zaključcima Koncila koji imaju značajan utjecaj na srednjovjekovne crkvene i svjetovne sudove. Prva je konstitucija 8, koja propisuje temeljnu proceduru u inkvizitorskim procesima, a druga je konstitucija 38, koja donosi obvezu pisanja dosjea prilikom vođenja postupaka na svim crkvenim sudovima. Popić nadalje prati promjenu sudske prakse pod utjecajem tih odluka u gradovima na istočnoj obali Jadrana. Ivan Majnarić autor je rada naslovljenog »Papal Attitudes towards Eastern Adriatic Piracy and the fourth Lateran Council« (60–75), gdje na temelju retorike iščitane unutar nekoliko papinskih pisama i na relevantnim dekretima Trećega i Četvrtoga lateranskog koncila ocrtava osnove razvoja papinskih nastojanja oko problema piratstva na istočnoj jadranskoj obali, koja su blisko povezana s papinskim pozicijama prema bosanskim kršćanima i konceptu papinskog prava na svrgavanje svjetovnih vladara.

U drugom dijelu zbornika prvi je rad Slavka Kovačića i naslovljen je »Decisions of the Fourth Lateran Council on the Election of new Bishops and their Implementation on the Election of Split's Archbishops during the first Half of the 13. Century« (79–105). Autor na primjeru izbora splitskog biskupa, za što mu kronika Tome Arhiđakona i drugi izvori donose popriličan broj podataka, analizira promjene koje su nastale u samom procesu izbora biskupa nakon Četvrtoga lateranskog koncila, a za što su zaslužne četiri koncilске konstitucije koje su promijenile samu metodu kanonskog izbora novog biskupa. Prema tim konstitucijama dana je jača uloga članovima katedralnih kaptola. Kovačić ukazuje i na poteškoće koje su nastajale prilikom pritiska lokalnih velikaša i kraljeva na odluke kanonika o izboru biskupa. »Between the King and Church Reform: Secular Canons, Corporativism, and Monarchy in the Post – Lateran Age (the Hungarian – Slavonian Case)« (107–137) članak je Marka Jerkovića u kojem obrađuje problematiku suodnosa kraljevskih i crkvenih reformi u postkoncilskom vremenu na području Ugarske i Slavonije koja je dovela do novih društvenih odnosa unutar Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Slijedi članak Tomislava Galovića naslovljen »Facing a Great Challenge: The Benedictine Abbey of Rogovo in the 13. Century« (139–154). Na primjeru benediktinske opatije Rogovo, Galović piše na koji način je zaživjela odluka koncila o reformi benediktinskog reda koju je trebala provesti jedna od benediktinskih grana, cisterciiti. Igor Razum u radu pod naslovom »Via pateret discentibus and doctrinam: The Role of the Fourth Lateran Council in the Educational and Pastoral Reform of the Thirteenth Century« (155–175) propitkuje utjecaj Četvrtoga lateranskog koncila u školskom i pastoralnom razvoju koji je doveo do vidljivih promjena srednjovjekovnog društva u 13. stoljeću.

Treći dio zbornika započinje radom Daniela Patafte naslovljenim »Conclusions of the Fourth Lateran Council in the Writings of Saint Francis of Assisi« (177–232). Autor u članku ispituje utjecaj koncilskih zaključaka na duhovnu i teološku refleksiju sv. Franje Asiškog, koja je kasnije utjecala na razvitak franjevačkog reda i njegovu duhovnu, teološku i pastoralnu orijentaciju. Mislav Kovačić u svome članku naslovljenom »The Fourth Lateran Council about the Theologians: Canonum sacrosancti Concilii quarti Lateranensis

lectio comparata« (233–257) kroz koncilske konstitucije analizira koliko su teolozi onog vremena imali utjecaja na same zaključke Koncila te uspoređuje koja od dvaju teoloških koncepata, monastički ili skolastički, prevladavaju kroz sam Koncil. »Handbooks of Moral Theology and the Fourth Lateran Council« (259–299) rad je Pavla Knezovića. U njemu autor naglašava kako je malo koncila kroz povijest imalo utjecaja na svakodnevni život vjernika, dok su zaključci Četvrtoga lateranskog koncila imali presudan utjecaj na oblikovanje moralnog života vjernika u sljedećim stoljećima. Knezović u članku analizira utjecaj koncilskih odluka na manuale moralne teologije koje su pisali Antun Kačić, Marko Dobretić i Mate Zoričić u 16. i 17. stoljeću.

Članak Željka Tanjića naslovljen »Extra Ecclesium nulla alus – The Questions of Salvation outside the Church at the Fourth Lateran Council« (304–315) prvi je u nizu radova četvrtog dijela zbornika. Autor donosi Origenov i Ciprijanov nauk »izvan Crkve nema spase-nja« i kontekstualizira samu odluku Koncila koja je potvrdila to učenje, koje je dominiralo zapadnom teološkom mišlju i praksom sve do Drugoga vatikanskog koncila. Ivica Raguž u svom radu naslovljenom »On the Sacrament of Confession: Michel Foucault and the Fort Lateran Council« (318–335) razmatra koncilske aktualnosti kroz prizmu sakramenta ispovijedi, a pritom se vodi mislima Michela Foucaulta o crkvenoj ispovjedničkoj praksi. U prvom dijelu članka govori o kršćanskom »režimu istine«, da bi u drugom dijelu pisao o dvjema vrstama ispovjedne i pokorničke prakse koje su se javile unutar Crkve, a to su javna i osobna ispovijed. »Doctrine of Creation at the Fourth Lateran Council: Context, Interpretation, and Characteristics« (338–364) naslov je rada Nedjeljke s. Valerije Kovač. Autorica se u članku usredotočuje na ispovijest vjere na Četvrtome lateranskom koncilu u dekretu »Firmiter«. Posljednji članak u zborniku rad je Stjepana Kušara pod nazivom »Is God Similar? The Lateran Rule of Speaking about God« (365–390). Kušar govori o prihvaćenom teološkom pravilu da se o Bogu govori analogijom koja je formulirana upravo na tom koncilu, koje kaže kako: »Između Stvoritelja i stvorenja ne može se utvrditi tako velika sličnost da se između njih ne bi utvrdila još veća ne sličnost.« Na kraju zbornika nalaze se kratke bilješke u sudionicima simpozija čiji se radovi nalaze u zborniku.

Marijan Vidović